

Vydává Ministerstvo financí České republiky ve spolupráci s Českou národní bankou ve vydavatelství *Economia*, a. s., Praha

© Ministerstvo financí ČR

Adresa redakce: Vinohradská 49
120 74 Praha 2

Tel.: (02) 253 018 nebo: (02) 24 21 00 25, l. 6141

Fax: (02) 253 728

Šéfredaktor: Ing. Ivan Kočárník, CSc.

Publishers: Ministry of Finance of the Czech Republic in Cooperation with Czech National Bank in Publishing House *Economia*, Prague

© Ministry of Finance of the Czech Republic

Editor's Office: Vinohradská 49
120 74 Prague 2
Czech Republic

Editor in Chief: Ivan Kočárník

OBSAH

Aleš BULÍŘ: Diferenciace bankovní klientely v podmínkách asymetrické informace (2. část) 469

Jaruše KRAUSEOVÁ: Analýza kapitálové struktury českých firem 481

Rozpočtová politika — jaká byla, je a bude — 5. část:

Miroslav TUČEK: 50 let veřejných financí v ČR (1945—1995) 492

Jiří KINKOR: Veřejné statky a selhání trhu: rakouská perspektiva 506

Z historie

Karel PŮLPÁN: Státní dluh habsburské monarchie v letech 1867—1918 514

Recenze

Petr DVOŘÁK: Jednáme s bankou — nejen ona s námi (R. K. Grosjean) 528

CONTENTS

Aleš BULÍŘ: Differentiation of Banks' Clients Under Asymmetric Information (2nd Part) 469

Jaruše KRAUSEOVÁ: Analysis of the Capital Structure of Czech Firms 481

Budgetary Policy — Past, Present and Future — 5th Part:

Miroslav TUČEK: Public Finance — 50 years 492

Jiří KINKOR: Public Goods and Market Failure: An Austrian Perspective 506

History

Karel PŮLPÁN: The Government Debt of the Habsburg Monarchy 1867—1918 . . . 514

Book-Review

Petr DVOŘÁK: How to Deal with Banks in an Easy Way (R. K. Grosjean) 528

Veřejné statky a selhání trhu: rakouská perspektiva¹

Jiří KINKOR*

Jedním z důležitých stavebních kamenů fiskální teorie je nauka o veřejných statcích. Standardní ekonomové se na ni odvolávají zejména při ospravedlňování existence veřejného sektoru, různých typů státních zásahů a regulací. Někteří ekonomové se však s tímto neoklasickým paradigmatem neztotožňují. Jsou to zejména představitelé tzv. rakouské ekonomické školy.

Rakouská škola žije

Rakouská škola zdaleka není nějakým překonaným „výletem“, který začal a skončil marginalistickou revolucí v teorii hodnoty. Význam rakouského přístupu, jehož vznik je spojen se jmény Carl Menger a Eugen von Böhm-Bawerk, se zdaleka neomezuje jen na zeměření v ekonomické analýze konce 19. století. Jde o živou, svébytnou větev ekonomického myšlení, která konzistentně uplatňuje své výchozí a základní paradigma (subjektivismus a metodologický individualismus) na všechny ekonomické jevy a tvoří významnou moderní alternativu hlavního, tedy neoklasického, proudu ekonomické profese. I po smrti legendárních představitelů Ludwiga von Misesa a Friedricha von Hayeka ve druhé polovině našeho století přitahuje rakouská škola stále větší pozornost těch ekonomů, kteří odmítají vidění reality jako problému „efektivní alokace vzácných zdrojů společnosti“. Lze-li vůbec hovořit o nějaké efektivní alokaci zdrojů jako o hlavním předmětu, který by ekonomie měla zkoumat, pak jedině ve smyslu individuálního subjektivního porovnávání užitku a nákladů jednotlivých variant chování, které jednotlivce zvažuje ve svém vědomí, a nikoli ve smyslu hodnocení ekonomiky jako celku jakýmsi vnějším pozorovatelem.

V pracích svých moderních amerických představitelů, jakými jsou např. Murray Rothbard², Israel Kirzner, Ludwig Lachman, dosáhla rakouská tradice nového rozvoje. V naší odborné literatuře se jim bohužel nevěnuje téměř

* Ing. Jiří Kinkor, poradce ministra financí ČR

Redakce příspěvek obdržela 14. 4. 1995.

¹ Tento článek je drobně upravenou verzí referátu, který byl přednesen na konferenci „Teoretické a praktické aspekty veřejných financí v ČR“ konané ve dnech 29.—30. 3. 1995 na Vysoké škole ekonomické v Praze.

² M. Rothbard zemřel v lednu 1995 — pozn. aut.

žádná pozornost. Budu-li se níže odvolávat na „rakušany“ (či na „rakouskou teorii, metodologii . . .“), mám tím na mysli ekonomy spojené s rakouskou ekonomickou školou.

Objektem zájmu rakouských ekonomů je tržní směna jako proces. Individuální volbu nezasazují do statického rámce daných zdrojů a cílů. Nemohou se spokojit s vizí člověka na trhu jako pasivního agenta, který čelí takzvané „nedokonale“ konkurenci. Nevidí ho jako subjekt, který maximalizuje v rámci daného okolí, nýbrž jako aktivního jedince, který neustále hledá a objevuje nové informace a příležitosti, který chybuje a poučuje se ze svých omylů.

Rakouská metodologie má velké potíže s neoklasickým analytickým předpokladem neměnnosti preferencí. Rakušané nepopírají, že každý jednotlivec má svůj hodnotový žebříček. Ty hodnoty, které jsou na vrcholu individuálního etického kodexu, zřejmě nepodléhají rychlým změnám. Kromě nich má však člověk širokou sadu nebo přesnější pyramidu mnoha dalších hodnot či preferencí, které neustále obměňuje a modifikuje, aniž by se nutně musel dostat do rozporu se svými nejvyššími obecnými morálními hodnotami. Konkrétní preference člověka zdaleka nejsou neměnné; jsou závislé na jeho individuálních plánech a na očekávaném chování ostatních. V tržním procesu se individuální plány neustále ukazují jako více či méně vzájemně interpersonálně nekonzistentní a nutí jednotlivce, aby je modifikoval. Neustálá změna a přizpůsobování novým informacím a minulým zkušenostem vede k permanentní obměně preferencí. Právě tento proces považují rakušané za pravou doménu ekonomické analýzy. Odmítají konvenční interpretaci ekonomie jako zasazování maximalizačních algoritmů do irelevantních a realitu popírajících modelů všeobecné rovnováhy. Právě modely všeobecné konkurenční rovnováhy jako svůj základní předpoklad škrtnají to, co má ekonomie vysvětlovat: tedy nerovnovážné konkurenční procesy, které objektivně nikdy žádným stavem rovnováhy neprocházejí, natož aby se v něm zastavily na takovou dobu, která by statické analýze dodávala zásadní význam.

Z hlediska hospodářské politiky je jedním z nejvýznamnějších příspěvků rakouské ekonomie její postoj ke konvenční neoklasické teorii veřejných statků a externalit. Právě tato oblast veřejných financí se stala mocným ideologickým zdrojem, ze kterého jak ekonomové, tak politici čerpají vědecká ospravedlnění k nejrůznějším státním zásahům a regulacím. Nebudu zde rozebírat problém spojený s tím, že kromě profesionálních diskuzí se pojem „veřejný statek“ často používá i k označení těch statků, které by většina ekonomů nepochybně zařadila mezi soukromé, i když víme, že málokterý či možná žádný statek není čistě soukromý či naopak čistě veřejný. O tom, že dominující kolektivistická mentalita kolem nás má tendenci za veřejný statek považovat téměř vše, co se politické většině v parlamentu zdá být „veřejně prospěšné“, je nepochybně třeba diskutovat. Cílem mého příspěvku je nicméně něco jiného. Chci poukázat na rakouské ekonomické paradigma, které veřejné statky a externality vidí v poněkud jiném světle a které má dalekosáhlé politické implikace.

Standardní přístup

Nejprve však krátce shrňme standardní analýzu veřejných statků a externalit, jak ji nacházíme snad v každé moderní učebnici. Analytickým rámcem, ve kterém se tyto jevy popisují a hodnotí, je neoklasická ekonomie blahobytu (welfare economics), spočívající na známém paretoevském kritériu optimality. Podle tohoto kritéria je jakákoli změna institucionálně ekonomického uspořá-

dání žádoucí tehdy, přinese-li zvýšení užítku alespoň jednomu člověku, aniž by jej snížila komukoli jinému. Takovou změnou se ekonomický systém posune směrem k vyšší efektivnosti. Základní teorém ekonomie blahobytu říká, že ekonomický systém, který se nachází v dokonalé konkurenční všeobecné rovnováze, je paretoovsky efektivní. Existence jevů, které způsobují odchylování systému od dokonalé konkurenční rovnováhy, vede k údajnému „selhání trhu“, protože neregulovaný trh neprodukuje v takovém případě paretoovsky efektivní výstup. Veřejné statky spolu s externalitami díky tomu, že jejich cena na neregulovaném trhu nereflexuje jimi vyvolaný externí užitek či náklad, způsobují odchylování od paretoovsky pojmávané optimality a vyžadují vnější paretoovsky efektivní korekční zásah státu. Klasickým nástrojem takové nápravy jsou u externalit pigouovská daň nebo dotace, které je mají internalizovat, zatímco v případě tzv. čistě veřejných statků by stát měl zcela přebrat odpovědnost za jejich financování a v jistých případech i produkci ve svých organizacích.

Vývoj teorie veřejných financí v posledních desetiletích zaznamenal podstatné obohacení příliš zjednodušujícího polárního třídění statků na ryze soukromé a ryze veřejné, jak se etablovalo zejména pionýrskými poválečnými příspěvky Samuelsona a Pigoua. James Buchanan, Ronald Coase a mnozí další ukázali, že především nejsme obklopeni statky zcela nevylučitelnými a zcela nerivalitními a že prostor pro soukromé rozhodování je u veřejných statků mnohem širší, než se původně předpokládalo. Kromě toho se s objevením obrovského explanatorního potenciálu ekonomie v oblasti politických procesů (public choice) objevily i rostoucí pochybnosti o tom, zda je stát vůbec schopen hrát úlohu korektora tzv. tržních selhání, kterou mu neoklasická teorie blahobytu přisoudila.

Rakouská kritika

Aniž by jakkoli snižovala význam těchto relativně nových přístupů, které znamenají důležitou reformu jednoduchých receptů původní neoklasické teorie blahobytu, poukazuje rakouská ekonomie na to, že důsledná aplikace rakouského paradigmatu vede k závěrům nezávislým na tom, zda veřejné statky ve své čisté teoretické podobě vůbec reálně existují a zda a do jaké míry vláda v roli napravovatele skutečně selhává.

Rakouskou reakci na neoklasické pojetí lze sledovat v několika polohách. Především je třeba zastavit se nad samotným paretoovským kritériem optimality. Zkusme si představit, že by někdo navrhl alternativní kritérium, podle kterého by optimální uspořádání bylo takové, že by nebylo možné učinit takovou změnu, která by přinesla dostatečný prospěch více lidem, než je lidí, které by poškodila. Na první pohled se zdá, že tato alternativa za atraktivnosti paretoovského kritéria poněkud pokulhává, protože implicitně obsahuje jistou agregaci prospěchu a škody, čemuž se paretoovský standard elegantně vyhýbá. Někdo by možná namítl, že zmíněná alternativa je realističtější než paretoovský standard, protože takovou změnu, která by přinesla jen prospěch bez působení škody jiným, lze učinit málokdy, ne-li nikdy. I když je taková změna realističtější, ospravedlňuje se tím její provedení? Proč vlastně považovat paretoovské kritérium za ono „správné“ měřítko efektivnosti? Nesnaží se v tomto případě ekonomie propašovat svůj pojem „efektivnost“ do takového kontextu, do něhož nepatří? Rakušané tvrdí, že právě to se naneštěstí děje. Otázky, které je třeba si v první řadě položit, znějí asi takto: Je, či není morální, aby navr-

hovaná změna byla provedena? Lze vůbec nalézt nějakou změnu, která by byla morální? A především, co je vůbec morální? Na tyto otázky může smysluplně odpovídat jen filozofie. Lze si například představit takovou změnu, která bude paretoovsky efektivní, protože bude přinášet jen prospěch, ale přesto bude hluboce nemorální. Jestliže všichni členové společnosti považují např. povinné členství v profesních komorách za žádoucí a stát provede legislativní změnu, která tomuto požadavku vyhoví, je zřejmé, že došlo k paretoovsky efektivní změně, avšak hluboce nemorálnímu zásahu státu do soukromých záležitostí občanů, kterým není dovoleno dobrovolně si směňovat služby. Lze namítnout, že všichni zmínění členové společnosti to třeba za morální považují. V tomto jejich postoji bychom v konečné instanci vystopovali jistý odstín kolektivistické filozofie. Individualistická liberální filozofie povinné členství v komorách odmítá. Ekonom se tudíž nutně ocitá ve střetu různých, navzájem neslučitelných filozofií a vidíme, že paretoovské kritérium nemůže poskytnout to vodítko pro hospodářskou politiku, za které je vydáváno. Jakkoli se intuitivní logika v něm obsažená jeví jako přitažlivá, je nutné na něj pohlížet jako na povrchní, ničím nepodloženou filozofickou tezi, o jejíž neplatnosti či platnosti lze rozumně diskutovat pouze na půdě filozofie.

Druhou a fatální vadou paretoovského standardu je jeho praktická nepoužitelnost. I když je konstruován tak, aby se vyhnul neproveditelnému interpersonálnímu porovnávání a agregaci individuálních užitek a škod, nemůže uniknout skutečnosti, že ani jeden konkrétní individuální užitek není zjištělný a sdělitelný, protože existuje pouze subjektivně — ve vědomí hodnotícího jednotlivce. Paretoovská optimalita se tak stává irelevantní koncepční hříčkou bez možnosti operacionalizace, natož politického uchopení. O žádné změně ekonomického uspořádání totiž nelze říci, zda je paretoovsky efektivní.

Uplatnění rakouského subjektivismu, zhuštěně vyjádřené v několika předchozích větách, neklasickou perspektivu „tržního selhání“ zcela popírá. Chci navíc připomenout zvláště jeden aspekt, u něhož se mi zdá, jako by se až překvapivě nepochopitelně zanedbával. Variantní fiskální i jiné zásahy státu, jejichž cílem jsou různé stimulační podpory, garance nějaké „žádoucí kvality“ nebo „všeobecné dostupnosti“ nějaké konkrétní služby, bývají totiž hodnoceny zpravidla a naneštěstí jen z pohledu adresátů těchto opatření. Zvažuje se, nakolik je výdajový program účinný, zda opravdu do příslušného odvětví přinese zlepšení a ne naopak. „Cost-benefit“ analýzy veřejných projektů zkoumají, zda se vynaložené veřejné prostředky v rámci určitého konkrétního výdajového programu zhodnotí v budoucnu natolik, aby to ospravedlňovalo jejich vynaložení právě oním směrem. Ignoruje se ovšem prostá skutečnost, že i ten nejúspěšnější veřejný projekt, jehož empiricky měřený (většinou peněžní) čistý efekt je vynikající, se financuje z daní, které je nejprve třeba někomu odebrat a znemožnit mu tak dosažení jeho soukromých cílů. Jako by bylo samozřejmé, že daňoví poplatníci jsou spokojeni s odvodem daní a jde jim jen o to, aby byly tyto daně co nejlépe použity. Jako by i ten „nejdůležitější“ a „nejlépe realizovaný“ program veřejného financování měl pro každého daňového poplatníka automaticky vyšší užitek než alternativní soukromé použití těch prostředků, které odevzdává na daně. A proto si kladu otázku, zda si ti, kteří se nejvíce odvolávají na paretoovské kritérium a na státní zasahování do tržních procesů ve jménu různých korekcí, dostatečně uvědomují, že se požadavek, aby paretoovsky efektivní změnou nikdo nebyl poškozen, vztahuje také — a to především — na každého daňového poplatníka.

Zamysleme se dále nad pojmem „selhání trhu“, který je pravděpodobně tím nejhorsším, co může ekonomie hlavního proudu hospodářské politiky nabídnout.

nout. Selhání totiž neznamená nic jiného než nesplnění našich představ nebo očekávaného standardu. Jsou-li však tato očekávání či standard, vůči kterému se porovnává, zcela nerealistické, nelze o nějakém selhání smysluplně hovořit (ponecháváme stranou praktickou neproveditelnost takového porovnání). A přesně takovým nerealistickým očekáváním a standardem je paretoovskými optimální dokonale konkurenční rovnováha, vůči které se reálný svět porovnává. Jako „selhání“ se tu vlastně označuje neschopnost nezbytně metafyzicky nutné, a tedy nezměnitelné reality přizpůsobit se vysněnému a realitu zcela negujícím ideálu či přání, které neoklasická ekonomie nazývá modelem dokonale konkurenční všeobecné rovnováhy a které považuje za pouhé „analyticky nutné zjednodušení“ reality.

Další mystifikací konvenční teorie, kterou rakoušané správně odhalují, je užebnicová definice nerivalitů u veřejných statků a externalit. Tvrdí se totiž, že nerivalitní je takový statek, jehož mezní náklady spotřeby vyvolané přístupem dodatečného spotřebitele jsou nulové (samozřejmě ve zjednodušeném modelu). Protože mezní náklady jsou v modelu dokonalé kompetitivní rovnováhy rovny ceně, vyvozuje se dále, že paretoovskými efektivní produkce nerivalitního statku vyžaduje jeho nulovou cenu. Z toho dále plyne, že takový statek musí být financován veřejně, tedy z daní, i kdyby by měl vlastnost vylučitelnosti.³ Omyl spočívá v tom, že se přistoupení dodatečného spotřebitele ke spotřebě nerivalitního statku interpretuje jako tzv. mezní náklad spotřeby, který je sice nulový, avšak irelevantní a který s relevantním mezním nákladem na produkci nemá nic společného. To, co producent v obecném neoklasickém modelu porovnává s cenou, je mezní náklad na produkci dodatečné jednotky produktu, nikoli na dodatečný efekt pro dalšího spotřebitele. Pro producenta nerivalitního statku vzniká relevantní náklad pouze v okamžiku jeho rozhodování, zda má statek vůbec poskytovat, nikoli v okamžiku přistupování jednotlivých spotřebitelů ke spotřebě. Relevantní mezní produkční náklad je tudíž i u nerivalitního statku nenulový, čímž se hroutí celý řetěz implikací až k požadavku veřejného financování.

Ještě než se krátce zmíním o rakouském pohledu na externality, bych chtěl zdůraznit jeden, podle mého názoru velmi důležitý rakouský postřeh týkající se jak veřejných statků, tak externalit, který standardní ekonomie nešťastně ignoruje. Každý statek se na trhu produkuje jen tehdy, převyšší-li mezní užitek z jeho produkce mezní náklad s ní spojený. Stejně jako jsou nákladem např. cena materiálu, mzda nebo dopravní náklady, jsou nákladem i transakční náklady, tedy včetně nákladů na zabezpečení vylučitelnosti ze spotřeby. Například náklady na poplašná zařízení, která vidáme v moderních obchodech, jsou nákladem na zabezpečení vylučitelnosti a jsou samozřejmě součástí ceny. Nyní je třeba položit si kardinální otázku: Pripadá někomu zvláštní, že některé zboží nelze v určitých oblastech vůbec koupit, protože vysoké dopravní náklady by jeho cenu vyhnaly do zcela prohibitivní výše? Vyvodil by z toho někdo nesmyslný závěr, že díky příliš vysokým dopravním nákladům trh selhal a nezajistil existenci žádoucího statku na žádoucím místě spotřeby? Sotva. A přes-

³ Měl-li by se ekonom řídit touto logikou, musel by se podívat nad tím, že bylo někde vůbec dovoleno fungovat např. placené kabelové televizi, která je nerivalitním statkem s možností vyloučení a která prosperuje s minimem příjmů z reklamy a bez veřejných dotací. Musel by požadovat zákaz soukromého placení a přechod na plné financování z daní, protože podle neoklasické teoretické konstrukce nerivalit by trh nutně selhával. Nebyla by totiž údajně splněna podmínka rovnosti mezních nákladů a ceny. K takovému závěru by dospěl díky překroucení pojmu mezního nákladu, kterého se teorie nerivalit dopouští.

to k takovému závěru dospívá většina ekonomů, jde-li o náklady transakční. A právě o ně jde u veřejných statků a externalit. Efekt, který fiskální teoretici nazývají free-riding, může vést k poskytování daného statku v menším množství, než by někdo považoval za žádoucí, nebo dokonce k jeho úplné absenci. Proč? Protože transakční náklady na vyloučení při dané úrovni dostupných technologií jsou prostě neúnosně vysoké. Nic více, nic méně. Je zajímavé, že v případě veřejných statků a externalit se odkudsi bere apriorní představa, že nějaký statek musí existovat a být poskytován v nějakém žádoucím či dostatečném množství. Jako by existovalo něco takového jako právo člověka na nějaký statek, tj. povinnost ostatních mu jej poskytnout.

Externality

Zcela zvláštní pozornost si zasluhuje otázka externalit, na kterou sice lze vztáhnout vše, co jsem výše uvedl, avšak tím by i jen krátké shrnutí rakouského přístupu, o které se zde pokouším, opomenulo důležitý princip, který rakušané hájí. A tím je jasné definování, a zejména — a to je třeba dvakrát podtrhnout — důsledné prosazení vlastnických práv. Rakouští ekonomové prosazující svůj metodologický individualizmus především zcela odmítají standardní tvrzení, že problém externalit spočívá v neschopnosti soukromého producenta externality vzít v úvahu (a započítat do ceny či do nákladů) vyvolaný společenský prospěch či společenské náklady. Pojmy „společenský prospěch“ ani „společenské náklady“ totiž neuznávají. Jak prospěch, tak náklad jsou pouze individuálně a subjektivně vnímané veličiny. Nelze je zjistit, agregovat ani porovnávat mezi jednotlivci. „Společnost“ je abstraktní pojem a pojem nemůže mít prospěch či náklad. Pouze člověk může být jejich nositelem. U pozitivní externality nevidí rakušané žádný problém. Má-li někdo prospěch ze statku, který si neobjednal, pak z toho vůbec nic nevyplývá. Ostatně takových nevyžádaných užitek (menších či větších) vyplývajících z jednání ostatních potkáváme denodenně velmi mnoho a není jasné, proč by měly být násilím internalizovány, jinými slovy: proč by nevyžádaný a neprojevený příjem prospěchu měl být nějak mimotržně kompenzován. Zdá se být zcela absurdní požadovat, aby jednotlivec měl povinnost nějak kompenzovat producenta externality za užitek, o kterém se předem nedohodli, že by měl být předmětem směny.

Poněkud jinak vypadá situace u externality negativní. Rakouští ekonomové zdaleka nepodceňují problém znečištění prostředí, který je klasickou negativní externalitou. Nemohou se nicméně smířit s ortodoxní rétorikou o selhání trhu. Je totiž velmi zavádějící hovořit o selhání, když to, co údajně selhává, ve skutečnosti vůbec neexistuje. Negativní externality je totiž třeba chápat jako výsledek absence trhu, nikoli jeho selhání. Pokud nějaký princip činí trh trhem, tak je to zejména zřetelné definování a důsledné prosazení vlastnických práv. Neexistuje-li konkrétní vlastník v podobě soukromé osoby, která by ve svém vlastním zájmu identifikovala, vyjednávala a případně soudně žalovala znečišťovatele, nelze hovořit o selhání trhu, když žádný trh neexistuje. Existuje-li taková soukromá osoba, avšak z tzv. celospolečenských důvodů nemá nádeji na to, aby svou žalobu u soudu obhájila, protože by to např. mohlo znamenat zvýšení nezaměstnanosti nebo omezení či uzavření provozu velkých podniků, jde opět o absenci trhu a selhání státu, nikoli naopak. Tím, kdo nezajišťuje základní institucionální předpoklady, tj. existenci trhu vůbec (soukromé vlastnictví), jakož i prosazení základního individuálního práva na majetek

(objektivní řešení soukromých sporů), ačkoli je to jeho základní funkcí, je tedy stát.

Lze namítnout, že např. u vzduchu se vlastnická práva definovat nedají. Otázkou však je, zda je to k řešení konfliktů, např. mezi znečišťovateli a poškozenými, nezbytné. Cožpak nestačí vlastnictví pozemků, jejichž znečištění má se vzduchem a jeho znečištěním úzkou souvislost? Cožpak nestačí, že člověk je vlastníkem svého vlastního těla, jehož zdravotní stav je se vzduchem a jeho znečištěním úzce propojen? Mnohým se tyto otázky budou zdát více než fantastické, avšak nemyslím si, že jsou větší fantazií, než jakou třeba byla ve východní Evropě ještě před deseti lety představa o možnosti odstranění komunistického režimu a nástupu kapitalizmu.

Závěr

Konzistentní aplikace rakouského subjektivismu vrhá značné pochybnosti na politickoekonomický význam neoklasické teorie veřejných statků a externalit. Tím, co je třeba vážně zpochybnit, však v žádném případě není samotná existence statků, které mohou mít rozsáhlé (ve své ceně nevyjádřené) vnější efekty. Odmítnout je třeba implikaci, kterou moderní učebnicová ekonomie mylně staví mezi veřejné statky a státní zásahy. To, že existuje nějaká role státu ve společnosti, nelze ospravedlňovat ekonomickým konceptem veřejných statků. Ekonomie jako věda není kompetentní k validaci existence státu a jeho legitimních funkcí ve společnosti. To je úkolem filozofie.

LITERATURA

BROWNSTEIN, B. P.: Pareto Optimality, External Benefits and Public Goods: A Subjectivist Approach. *Journal of Libertarian Studies*, vol. IV, č. 1, zima 1980.

CORDATO, R. E.: *Welfare Economics and Externalities in an Open Ended Universe: A Modern Austrian Perspective*. Boston, Kluwer Academic Publishers 1992.

CORNES, R.—SANDLER, T.: *The Theory of Externalities, Public Goods, and Club Goods*. Cambridge, Cambridge University Press 1986.

ROSEN, H. S.: *Public Finance*. 2. vyd. Homewood, Illinois. Irwin 1988.

ROTHBARD, M. N.: *Man, Economy, and State*. Ludwig von Mises Institute, Auburn University 1993.

SHAND, A. H.: *The Capitalist Alternative: An Introduction to Neo-Austrian Economics*. New York University Press 1984.

SPADARO, L. M. (ed.): *New Directions in Austrian Economics*. Kansas City, Sheed Andrews and McMeel, Inc. 1978.

SUMMARY

Public Goods and Market Failure: An Austrian Perspective

Jiří KINKOR, Advisor to the Minister of Finance of the CR

Much of governmental activity is claimed to be justified on the grounds of economic efficiency. There are many instances where markets are believed to fail and a government expected to bring about a desirable correction.

This paper will not ask if and how the government fails to play that corrective role. There is an abundant public choice literature available where such questions are examined. My purpose here is to call the attention to the modern Austrian tradition in economics that represents a fundamental opposition to the neoclassical mainstream view of public goods, externalities and market failure. It is the welfare economics — competitive equilibrium framework that the Austrians completely reject and thus come to deny the standard political conclusions calling for the state interventions on markets.

It is argued in this paper that the very concept of Pareto efficiency has been at the root of erroneous notion of market failure. Firstly, the famous criterion represents an unfounded philosophical statement whose (in)validity can be rationally discussed only within philosophy, not economics. Secondly and perhaps more importantly, the Pareto standard can never become operational and practical base for collective decision since the costs and benefits involved in any proposed socio-economic institutional change are inherently subjective. They can never be objectively identified and thus can never serve to discover Pareto optimality.

Standard approach to public goods fails to consider all relevant costs. It is extremely high transaction costs that may cause a good to lose the property of excludability and invite consumers for a free ride. Thus, such good may not be produced in the market as well as countless other goods are not available at a desirable extent and location because of their prohibitive transportation costs or other costs. Would anyone wonder if some desirable good were not produced on a mass scale because of extremely high labor costs and extremely rare labor skills involved in production? Would anyone conclude that the market failed? Surely not. Yet, when it comes to exclusion costs necessary to make a transaction occur most economists speak about "market failure". This conventional response might perhaps make some sense if we forgot about the insurmountable difficulty involved in the Pareto standard and if there were such a thing as a "right for a certain good to be produced". There is no such thing however.

A positive externality is viewed by the Austrians as an unrequested additional benefit derived by others than participants to exchange. Such benefit is not and cannot meaningfully be internalized in the price of any produced good or service since it is not a part of a volitional and voluntary exchange. It just a by-product that is not a part of any free private contract.

A negative externality involves a conflict of property rights. It is the state who fails because it either does not establish clear property rights or fails to enforce them. The former case is about the absence of markets, not about their failure. The latter case is about the failure of the court system to uphold the private property rights against the fallacy of so called "public interest".

Therefore, any kind of government interference in private affairs cannot be rationally explained or justified on the grounds of economic efficiency and market failure. It is political philosophy, not economics, that can and should validate the existence of the state and its legitimate roles in society and economy.